

AI DUSIDUSI KI NA NCEA

NEW ZEALAND **QUALIFICATIONS** AUTHORITY
MANA TOHU MĀTAURANGA O AOTEAROA

QUALIFY FOR THE FUTURE WORLD
KIA NOHO TAKATŪ KI TŌ ĀMUA AO!

FIJIAN

Lewe ni Vola

NCEA – Na tauyavu	1
Rawata na NCEA	3
Vakadikevi	7
Vakadeitaki	9
Curu ki Univesiti	10
Sikolasivi ni Niu Siladi	11
Gaunisala-vaka-Cakacaka	12
[Na-i] Vurevure yaga	13

Na Noqu Naba ni Vuli (NSN):

Ena rawa ni tukuna vei iko na nomu koronivuli na Nomu Naba ni Vuli [National Student Number].

Mo vakayagataka qo ena nomu volayaca ena monalivaliva ni NZQA ka raica kina na nomu maka kei na nomu rawaka-vaka-vuli.

Sikova na monalivaliva ni www.nzqa.govt.nz kevaka ko via sainsi se ko via volayaca kina mo toqa e cake ena yasana i matau.

NCEA – Na tauyavu

Nai balebale ni 'NCEA' Na Volatara Raraba [e New Zealand] ni Rawata na Vuli. Oqo na rawaka-vaka-vuli vei ira na taba gonevuli era sa yacova na kalasi e cake ena vuli torocake [secondary], e rawa ni kunei ena Kalawa 1, 2, kei na 3 ka tiko ena New Zealand Qualifications Framework (NZQF).

Na vuli mai vei rau qo na 'New Zealand Curriculum' kei na 'Te Marautanga o Aotearoa (the Maori-medium curriculum) ena vukeya nai cocovi ni NCEA kei na Curu ki Univesiti (University Entrance).

NCEA e dola vei ira kece, kevaka ko via vakayacora na vuli-cakacaka, lako ki univesiti, se vakarau me dua na cakacaka ena gauna ko biu vuli kina.

Q

Na New Zealand Qualification Authority (NZQA):

- manidiataka na New Zealand Qualifications Framework
- tuvanaka na NCEA
- vakadeitaka nai vakatagedegede ni nodra vakavulici oira era sega ni oka ena dua na univesiti
- e vakaitavi ena dikeva na rawaka-vaka-vuli kei na tuvanaki ni volayavu me baleta na volayavu ni dua nai wase.

Tuvanaka na ka mo Vulica

Na nomu digia na sala-vaka-vuli mo taura e koronivuli ena rawa ni vakavotukanataka na veika o rawa ni cakava ena gauna ko biubiu kina. 'Science, Technology, Engineering, kei na Mathematics (STEM)' na vei vuli vaka oqo, ka vaka kina na 'English' kei na/se 'Te Reo Māori', me vukea na raraba ni veika ko rawa ni digia ena tabana vaka cakacaka.

E levu tale na vei mataqali sala- ni-vuli ka tu mo vulica me rawa ni vukei iko ena nomu rawata na NCEA ia e duidui ena vei koronivuli.

Kevaka ko sega so ni kila na vei sala ni vuli mo muria, ena vinaka mo veitalanoa kei ira na nomu qasenivuli ka qarava na tabana ko vulica tiko se vei ira na veta icake [deans], ka era na rawa ni sauma na nomu taro me baleta na NCEA kei na nomu vukei mo vakadeitaka na tuvana ki ni nomu vuli mo rawata kina na nomu lalawa.

Rawata na NCEA

Kalawa

NCEA Kalawa 1 ena solia vei iko na buturara tudei ni rawa-ka kei na kila-ka mo tauyavu kina.

NCEA Kalawa 2 e **iyala-e-ra** ni rawa-ka vakavuli ka e dodonu me tiko vei iko me baleta na vei cakacaka kei na porokaramu ni vuli torocake.

NCEA Kalawa 3, kei na Volatara ni Curu ki na Univesiti, ena yaga me tiko vei iko mo rawa kina ni curu ena levu na univesiti kei na porokaramu ni vuli torocake.

E levu na gonevuli ena Yabaki 11 era tekivu ena Kalawa 1 ni NCEA, ka tosocake ki na Kalawa 2 enai Yabaki 12 kei na Kalawa 3 ena Yabaki 13. E sega so ni duatani na ka e vulici ke veiwaki na dui Kalawa, ka vakatau ena nomu vuli. E dua na kena ivakaraitaki, oira na gonevuli tiko ena Yabaki 12 ka era na cakava na nodra vuli ena Kalawa 2, ia era tekivutaka edua na vuli vou ena Kalawa 1 se vulica edua tani tale na vuli-ka enai Kalawa 3 baleta ni ra matai ena kena koya.

Ena rawa ni ko tekivuna mo cakacakataka nai Kalawa 2 ni se bera ni ko rawata na Kalawa 1 ni NCEA.

Sarava na yaloyaloi ni moimoi ni veika me baleta na NCEA:

www.nzqa.govt.nz/ncea/understanding-ncea/how-ncea-works/video/

Maka-yalataki kei na Volayavu

Ena na yaga mo yacova e 80 na maka-yalataki mo Rawata na nomu NCEA Kalawa 1, 2 se 3. Ko na rawata na wiliwili ni maka-yalataki qo kevaka ko vakadikevi enai volayavu. Nai volayavu e vakadikeva na dui vei yasana ni vuku kei na kila-ka ena vei ulutaga-ni-vuli. Na volayavu ena rawa ni vakatura mo vakadikeva edua na lewe-ni-vola, solia edua na vosa, se bulia edua na kisi-vaka-bisinisi. Era wili kei na volayavu e sa tu rawa eso tale na volayavu matata ka vakadeitaka na Mātauranga Māori (Māori knowledge). E vakatau e na koronivuli na vei tabana-ni-vuli e vakarautaka, kei na volayavu era tu ena vei tabana-ni-vuli eso.

Ko na rawata na nomu maka-yalataki kevaka ko vakaraitaka na nomu kila na ka se ko rawata ni cakava edua na ka. Edua na vakatakilakila, na volayavu ni Kalawa 1 mo 'Vakayagataka nai vakarau ni cakacaka ni fika mei wali ni leqa' ena solia vei iko e 4 na maka-yalataki ena gauna ko vakadikevi kina me veibasai kei na volayavu ka ena vakaraitaka na nomu vulica na kila-ka oya.

Ko na rawata talega na maka-yalataki mai na so na itaviqaravi ko vakayacora ena taudaku ni koronivuli. Na ivakaraitaki, nomu rawata na laiseni ni draiva, vakaotia na cakacaka se porokaramu ni vuli-ka, kei na vuli ena vuli torocake ena tabana ni veivoli era na vukeyi iko ena nomu rawata na maka-yalataki.

1

Mo rawata nai Kalawa 1, me tiko vei iko:

- 60 na maka-yalataki Kalawa 1 se icake, kei
- 10 na maka-yalataki ni vuli wili vola [volavola], kei
- 10 na maka-yalataki ni kila na [wiliwili] fika.

2

Mo rawata nai Kalawa 2, me tiko vei iko:

- 60 na maka yalataki enai Kalawa 2 se icake, kei
- 20 na maka-yalataki ena dua vei ratou na ikalawa, kei
- Kalawa 1 ni wili vola kei na fika e namaki ena yaga me rawati.

3

Mo rawata nai Kalawa 3, me tiko vei iko:

- 60 na maka-yalataki enai Kalawa 3 se icake, kei
- 20 na maka-yalataki enai Kalawa 2 se icake, kei
- Kalawa 1 ni wili vola kei na fika ka namaki ena yaga me rawati.

Na nomu koronivuli e solia na sala ni vuli mo rawata na NCEA Kalawa 1, 2, 3.

SALA- VAKA-VULI

Na dui vei sala- vaka-vuli e vakayagataki kina na vosayavu

VOLAYAVU

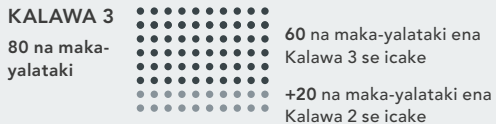
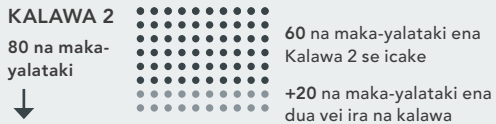
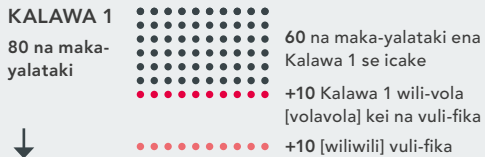
Na vei volayavu e tiko kina eso nai wiliwili ni maka-yalataki

MAKA-YALATAKI

Maka-yalataki ena wili-ki-na NCEA Kalawa 1, 2 se 3

Sa na yaga mo yacova na maka-yalataki ena na Kalawa 1 wili-vola [volavola] kei na [wiliwili] vuli-fika mo rawata [na] kina na Kalawa 2 kei na Kalawa 3

Maka-yalataki ni wili-vola [volavola] kei na [wiliwili] fika

Ena yaga mo rawata e tini 10 na maka-yalataki ni rawaka-vakai-vola (wili vola, vosa taka kei na nomu rawa ni rogoca) kei na 10 tini na maka-yalataki ni vei ka-vaka-fika (naba, vakavakarau, vakaiwiliwili, se so tale na rawaka-vaka-fika) me rawati na dui vei kalawa ni NCEA. Ena yaga vei iko mo rawata ga na vei maka-yalataki qo vakadua. Kenai balebale ena gauna ko rawata kina na maka-yalataki, ko sa na yacova rawa nai vakatagedegede namaki ki na nomu rawa-ka-vaka-ivola kei na rawa-ka-vaka-fika ni NCEA Kalawa 1, 2, 3.

Ena levu na vei volayavu ka na vakatarai iko mo vakaraitaka na nomu rawa-ka-vaka-ivola kei na rawa-ka-vaka-fika. Oqo ena rawa ni vakaoti ena vei dui tabana ni sala-vaka-vuli kei na kena rawati na volayavu se edua na wasewase tuvanaki ni ikabakaba-vaka-vuli ni volayavu. Kevaka ko sega so ni kila na volayavu cava e rawa ni ko muria mo rawata kina na maka-yalataki ena nomu rawa-ka-vakai-vola kei na rawa-ka-vaka-fika, vosa vei dua ena nomu koronivuli.

Vakadikevi

Na vei cacacaka kece ko cakava ki na NCEA ena vakadikeva edua vei ira na kena daunivakadidike e loma se dua na daunivakadidike mai tautuba.

Na vakadikevi ni nomu cacacaka e loma, ena dua na yabaki ena nodrai tavi na vei qasenivuli ena nomu koronivuli.

Na vakadikevi ni nomu cacacaka mai taudaku ena vakayacora na NZQA. Oqo e oka kina na nomu veitarogi ena oti ni yabaki, na 'Mathematics Common Assessment Task (MCAT), kei na sosoqoni ni nomu cacacaka vaka-vuli me vakataka, Visual Arts kei na vuli vaka Technology.

E rua na mataqali volayavu ko na rawa ni dikevi kina; volayavu ni dua nai wase-vaka-vuli kei na volayavu ni rawa-ka vakavuli.

Na volayavu ni dua nai wase-vaka-vuli e vaka dikevi e loma, ka dau dikeva edua nai vakarau ni rawa-ka. Na volayavu ni rawa-ka ena rawa ni dikevi e loma se taudaku.

Na nomu maka ena vakaraitaka na vinaka ni nomu vakaotia na volayavu.

E va na vei- maka erawa ni rawati;

N

[Not Achieved (N)] Sega ni yacova na kena sotavi rawa nai dusidusi ni volayavu

A

[Achieved (A)] Yacova na kena sotavi rawa nai dusidusi ni volayavu

M

[Merit (M)] Yacova vinaka sara na kena sotavi rawa nai dusidusi ni volayavu ena dua na kalawa vinaka sara

E

[Excellence (E)] Yacova uasivi sara na kena sotavi rawa nai dusidusi ni volayavu ena dua na kalawa torocake sara.

Veitarogi

Na veitarogi ni NCEA edau vakayacori ena Noveba kei na Tiseba ena vei yabaki. Oqo na vanua ko na dikevi kina ena tolu na yavuvola ni rawa-ka mai tautuba ka soli e tolu na aua ka vakatabaki dua na gauna qo ena dui vei ulutaga-vakavuli.

Na macala ni veitarogi e dau qai tabaki ena veimama ni Janueri, kei na nomu rawa ni raica na otioti ni macala ni nomu NCEA kei na rawa-ka-vaka-vuli ena monalivaliva ni NZQA.

Veitarogi ni kila ka ena Biaulivaliva

Na NZQA esa taracake ka naulu tiko me yaco na veitarogi ni NCEA ena kila-ka vaka-biaulivaliva ka namaki me tavoci ena monalivaliva na veitarogi kece ena yabaki 2020.

Na veikoronivuli e soli tu na galala me vakaitavi ena vei dui tabana ni 'Vakatovotovo ni Biaulivaliva kei nai Sevu ni veitarogi' ena so na ulutaga digitaki. Kevaka e vakaitavi na nomu koronivuli, ena soli vei iko na gauna mo vakatovolea na veitarogi enai tuvatuva vaka-biaulivaliva, ena kena vakatovototaki na veitarogi (kenai balebale ena sega ni wili ki na nomu NCEA) se kevaka e isevu ni veitarogi vakatovolei (ena wili ki na NCEA).

Vakadeitaki

Na kena raici na rawaka ena vakatagedegede e cake, mo takete ka tovolea mo rawata na vei vakadeitaki ni nomu sala ni vuli-ka ena NCEA kei na rawa-ka-vaka-vuli. E rua na mataqali veivakadeitaki: Vakadeitaki ni Rawa-ka-vaka-vuli kei na vakadeitaki ni rawa-ka ena volatara-vaka-vuli.

Vakadeitaki ni Sala-vaka-vuli

Na vakadeitaki ni sala-vaka-vuli e vakaraitaka na rawa-ka torocake ena dua na sala-vaka-vuli se vei sala-vaka-vuli.

Ena gauna ko rawata e 14 se levu tale na maka-yalataki ena 'Merit' (se na veiwaki ni Merit kei na 'Excellence') ena sala-vaka-vuli **ni dua na yabaki**, o na taura nai covi vaka 'Merit' mei vakadei ni sala-vaka-vuli koya. Edua na kena vakaraitaki, kevaka ko sa rawata e 14 se levu na maka-yalataki ena Merit ki na nomu sala-vaka-vuli ni Cook Islands Māori, ena soli vei iko nai covi ni Merit me baleta na Cook Islands Māori.

Ena gauna ko rawata kina e 14 se levu na maka-yalataki ena 'Excellence' ena dua na sala-vaka-vuli ni dua na yabaki, ena soli vei iko nai covi ni vakadeitaki ni 'Excellence' ena sala-vaka-vuli oya.

Mo rawata edua nai vakadeitaki, ena levu ni vei ka-vakavuli, sa na yaga mo rawata e tolu na maka-yalataki mai na dikevi e loma kei na tolu mai na kena dikevi e tautuba. E sega ni wili eke na Physical Education, Religious Education kei na Kalawa 3 Visual Arts.

Na dui ulutaga-vaka-vuli ena tiko na kena vakadei-ni sala-vaka-vuli kei na dui vei sala-vaka-vuli e vakarautaka na nomu koronivuli. Na vakadonui ni volayavu eratou na lewa na kena cava me buli kina na sala-vaka-vuli.

Vakadeitaki ni Volatara

Na vakadeitaki ni volatara e vakaraitaka na rawa-ka vaka vuli ena kena veta icake.

Ni ko sa rawata e 50 se levu na maka-yalataki ena vakatagedegede e cake 'Excellence' ena kalawa ni volatara se icake, nomu volatara ni NCEA ena vakadeitaki ena vakatagedegede e cake.

Ke ko rawata e 50 se levu na maka-yalataki ena Merit ena kalawa ni volatara se e cake, se kevaka ko rawata e 50 se levu na maka-yalataki ena veiwaki ni Merit kei na Excellence, na nomu volatara ni NCEA ena vakadeitaki kei na Merit.

Na maka-yalataki vei dua na NCEA volatara ka vakadeitaki (Kalawa 1, 2, 3) ena rawati ni sivia e dua na yabaki.

Curu ki Univesiti

Na [Volatara ni] Curu ki na Univeisiti (UE) ena yaga me tiko mo rawa kina ni dewa ki na New Zealand universiti. Mo rawata na UE, me tiko vei iko na veika kece qo:

- NCEA Kalawa 3
- 14 na maka-yalataki mai vei tolu na ulutaga vaka vuli ka vakadonui ena Kalawa 3 Ilova na monalivaliva ni NZQA ena lisi ni ulutaga vaka vuli ka vakadonui.
- UE [Wili vola] Volavola – 10 maka-yalataki ena Kalawa 2 se icake:
  - 5 maka-yalataki ni wili vola
  - 5 maka-yalataki ena volavola.
- UE Vaka-Fika – 10 na maka-yalataki ena Kalawa 1 se icake (tautauvata kei na veika e gadrevi ena NCEA vaka-fika).

Raica na monalivaliva ni NZQA me baleta na lisi ni volayavu ka yaga me rawai.

Na Univesiti e tiko na nodra dui vakatagedegede ni curu yani ena porokaramu vakarautaki. Raica ena univesiti ko via curu kina na veika me baleta na kena dui vakatagedegede.

Na New Zealand Curriculum kei na Te Marautanga o Aotearoa (the Māori-medium curriculum) erau vakaitavi ruarua kina NCEA kei na Curu kina Univesiti.

Na volatara ni Curu ki na Univesiti e dau soli ena Janueri.

Sikolasivi ni Niu Siladi

Na Sikolasivi ni New Zealand e solia nai vakadei kei na covi vaka ilavo ka dau solia vaka veisisivi vei ira na gonevuli dau rawa ka. Kevaka ko curu ki na Sikolasivi ni New Zealand, ko na vakadikevi ena dua vei rau na volayavu e volai kei/se veitarogi me rogoci na nomu vosa. Vei talanoa kei na nomu koronivuli kevaka ko via curu ki na Sikolasivi ni New Zealand.

Gaunisala-vaka-Cakacaka

Vocational Pathways e solia eso nai moimoi vou mo rawata kina na NCEA Kalawa 1, 2 kei 3, kei na bulici na ituvatava me rawa kina ni tosoi na vuli, vuli-ka kei na cakacaka. E okata e ono na tabana raraba:

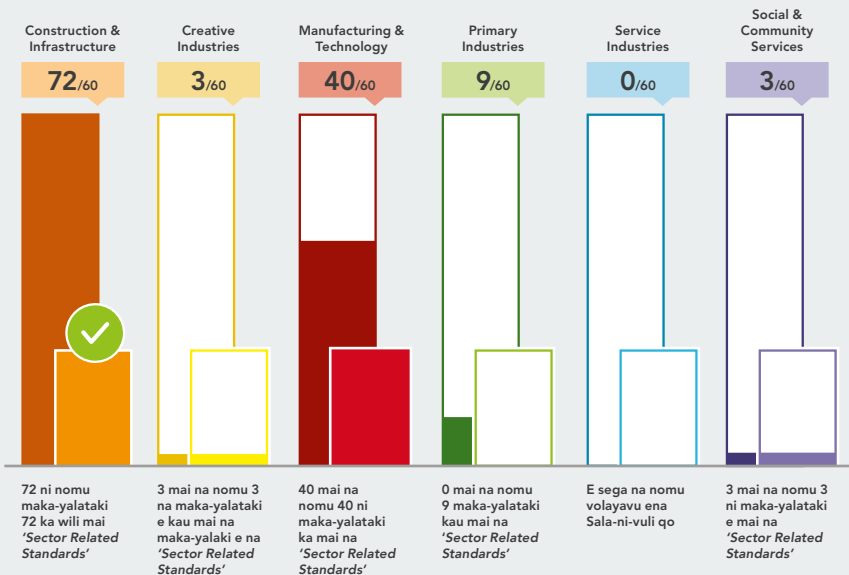
- Manufacturing and Technology
- Construction and Infrastructure
- Primary Industries
- Social and Community Services
- Service Industries
- Creative Industries.

Na Vocational Pathways Award e vakadeitaka na nomu sa vakacavara edua vei ira na sala-vaka-vuli. Na iCovi e vakaraitaka na veika ko sa rawata me baleta na nomu vulica se vuli-rawa-ka era vinakata na dau soli cakacaka, ka ko na rawa ni taura nai covi ena vei sala-vaka-vuli ko vakaotia.

Raici-taucoko

Na kena rawati na icovi ni sala-vaka-rawaka-vakacakacaka, ena yaga mo yacova:

- ✓ NCEA Wilivola [Volavola]
- ✓ NCEA Vuli-Fika [Wiliwili]
- ✓ NCEA Kalawa 2

[Na-i] Vurevure yaga

New Zealand Qualifications Authority

www.nzqa.govt.nz
0800 697 296

Eso nai tukutuku yaga me baleta na NCEA ka tiko kina:

- tukutuku me baleta na ulutuga-vakavuli
- na vei vola se veika eso me baleta na ulutuga-vakavuli
- gauna ni veitarogi.

Ministry of Education

www.education.govt.nz

Tukutuku me baleta na vuli e New Zealand kei na National Curriculum.

Youth Guarantee

www.youthguarantee.net.nz

Tukutuku me baleta eso na Gaunisala-vaka-Cakacaka

Careers NZ

www.careers.govt.nz
0800 222 733

- Vakasaqara e 400+ na tukutuku ni dui-cakacaka
- Taura na vakanananu ni vei mata-cakacaka ka vola na CV
- Vakawilika na vei vuli kei na vuli-ka era tu
- Vosa vei dua na kena daunivakasala-vaka-cakacaka

Vakamacala ni NCEA App

Ena rawa ni ko lavetaka mai na App ka sega ni saumi mai na iTunes se na Google Play Store.

Na NCEA Guide App e baleti ira nai tubutubu, vuvale kei na vei taukei-ni-cakacaka. E solia vakarawarawa ka sala totolo ni tukutuku momona me baleta na NCEA.

Veitaratara kei keitou

Talevoni: **0800 697 296**

Monalivaliva: **www.nzqa.govt.nz**

Meli-livaliva: **helpdesk@nzqa.govt.nz**

@NZQAofficial

@NZQAofficial